

De a nyelv elszürkülése, ha sokkal kisebb mértékben mint Kuczánál, más költőinknél is kiütökzik. Olyan kiváló költőaél is, mint Kónya Lajos:

*„A választott önkormányzati szervek
választása sem volt a mi ügyünk.
Ot százalék tartotta azt a rendet,
s a milliók jogára mind fűtült.”*

Igen sok ilyen példát hozhatnék fel még. Es nem értek egyet Darvas Józseffel, aki úgy beszélt költészetünknek erről a hibájáról, mint amelyen már túljutottunk. Egyáltalában nem vagyunk túl ezen; ha igaz, hogy költői programként már nem is — bár ebben sem vagyok biztos —, de költői gyakorlatban, a versekben annál gyakrabban jelentkeznek.

Tisztelt Kongresszus! Darvas, hibáinkat illetően, felvetette — joggal és helyesen — a kritika felelősségét is. De irodalmunk jó hajtásainak gondozását s hibáinak írtását akkor sem bízhatnánk egyedül a hivatásos kritikára, ha az nem is olyan volna, mint amilyen. A kritika mindannyiunk feladata, és az írószövetség szakosztályainak elsősorban, alapvetően a kollektív kritika főruháivá kell átalakulniok. A szovjet írószövetség példája bizonyítja, hogy a szakosztályok kritikai működése milyen nagymértékben előrelendíti az irodalom eszmei és művészi színvonalának emelkedését; a műveknek még alkotás közbeni vagy megjelenés előtti kritikája milyen nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy elhibázott művek ne kerüljenek a közönség elé. Az elvi kritika és az önkritika gyakorlatát és légkörét kell megteremtenie a mi Szövetségünknek is. Ha ezt megteremtjük, akkor — a pártszerű, színvonalas irodalom egyéb alkotási követelményeinek is megfelelően — mind kevesebbet beszélhetünk majd hibáinkról s egyre többet eredményeinkről.

DÉRY TIBOR

felszólalása

Tisztelt Kongresszus! A kommunista író tudatában van annak, hogy a kulturális forradalmat alá kell rendelni a gazdasági forradalomnak. Azt is tudjuk azonban, hogy a két forradalom kiegészíti egymást s hogy egymagában a gazdaságát nem tudnók végrehajtani a kultúra forradalmasítása nélkül. A társadalmi szerkezetet nem lehet úgy átalakítani, hogy közben az ember maga is meg ne változzék. Egy dologról van itt szó, egy dolognak két oldaláról. Mondhatnám, hogy az ember kulturális felszabadítása következménye a gazdasági felszabadításnak, de mondhatnám úgy is, hogy a célja.

Erről az alapról elindulva, szeretnék néhány szót szólni a fiatal írókhoz, ahhoz a fiatal nemzedékhez, amely már ma ebben a mesterségben dolgozik s ahhoz, amely most készülődik. Közeliárok a hatvanadik évemhez s azzal az önhittséggel, amely koromra jellemző, azt hiszem, hogy egy élet tudását és tapasztalatait érdemes átadni s lehet átadni. Mint tudják rólam, személy szerint én ezt a vérátömlesztést elsősorban művekben szeretném megvalósítani. Minthogy azonban ez a kongresszus elsősorban elvi szempontok tisztázására ült össze, szükségét érzem annak, hogy én is megfogalmazzam néhány gondolatot az irodalomról. Annál is inkább, mivel azok a fontos problémák, melyeket Darvas József tegnapi beszámolója s több hozzászólás felvetett, az én munkásságomat is közvetlenül érintik.

Ez a kongresszus, amely a békéért folyó harc egy jelentős szakaszában ült össze, lelkiismeretvizsgálat valamennyiünk számára. Az első kérdés, amelyet az író, de kiváltképen a fiatal író minden önvizsgálat során felvetni kényszerül, nyilván az: hogy miért ír? Azért, mert tehetsége van? Az nagy dolog, de nem elég nagy. Számptalan példáját ismerjük azoknak a tehetséges művészeknek, akik a mesebeli vándorlegény módján a talált aranykincset egy repedt szemárbórra cserélik be. Mi sem egyszerűbb, mint elherdálni a tehetségünket, s talán csak egy dolog van, ami még könnyebb: rosszul élni vele. Ha az írónak a tehetsége mellett nincs becsülete is, akkor nemcsak az a veszély fenyegeti, hogy elvesztegeti magát, hanem az a sokkal nagyobb veszély is, hogy elárulja a tehetségét. Elárulja, vagy áruba bocsátja: nyelvünk egy töről származtatja a két fogalmat. Akinek a tehetsége mellett nincs meg a becsülete is, az csak félkézzel tudja megmarkolni az igazságot, amelyet képvisel, élete nehéz perceiben pedig teljesen ki fogja eresztieni az ujjai közül.

Felelősek vagyunk a tehetségünkért önmagunknak és a társadalomnak. Ez a felelősség sok és sokféle feladatot ró ránk, elsősorban azt, hogy megismerjük a világot s benne a helyünket. Tudunk s félreérthetetlenül tisztázunk kell a magunk számára, de úgy hogy álmunkban is világosan lássuk ember-társainkhoz való viszonyunkat. Tartozunk-e nekik, s mivel? Mít követelhetnek rajtunk? Mít kívánhatnak általában tőlünk s mit abban a konkrét történelmi helyzetben, melyben ma ezt a kérdést felvetjük? Szükségük van-e arra, amit írunk? Szükségünk van-e nekünk arra, hogy ők elolvassák?

Amint kérdésfeltevéseimből látható — s ezt itt mindjárt az elején kerteles nélkül le is szögezem — én az írot nemcsak állampolgári, de írói mivoltában is csak mint társadalmi lényt vizsgálom s tegyük hozzá, becsülöm. Nem hiszek abban a képbm, melyet a polgári társadalom rajzolt meg a művészlől, mint a saját gyönyörűségére füttyöngető dalosmadárról. A dalosmadár sem a saját kedvtelésére füttyönget, hanem hogy rávegye párját közös társadalmi feladatuk elvégzésére. Azt hogy ezt jókedvvel csinálja s hogy nyilván gyönyörködik is a saját énekében, mint ahogy mi emberek is örömmüket leljük a jólvégzett munkában és szerelemben, az más lapra tartozik.

Közhelynek látszik ma ez a tétel s főkép, mert itt nálunk, az épülő szocializmus országában érvelek vele s nem valamelyik nyugati kapitalista államban, mégis helyesnek tartom emlékezetébe idézni annak a fiatal írónak, aki azt vizsgálja, hogy miért ír. Én ezt a vizsgálódást nemcsak egy egyszeri lelki nagytakarításnak képezem el, melynek befejeztével megállapítottuk, hogy van miért írunk, tehát írók vagyunk, hanem állandó önfaggatásnak, egy el nem hallgató kérdésnek, szüntelen gyanakvásnak, egy örökmécsesnek, amely a lélek háttéréből küldött fényével minden leírt szavunkat megvizsgálja. Az a meggyőződése, elvtársaim és barátaim, hogy csak az az író, aki minden percben egész lényével egyértelműen helyes választ tud adni erre a kérdésre, csak az érdemli meg, hogy tehetsége legyen, de tovább megyek, csak annak van számottevő tehetsége. Olyan tehetsége, amely a becsülettel párosulva, hasznos munkát tud végezni a társadalomban. Olyan tehetsége, amely szolgálja a népet.

Sokat lehetne erről beszélni s nem haszontalanul. Fiatal íróink között nem kevesen vannak, akik ezt a kérdést s az egyetlen ráillő választ nem tisztázták elég alaposan, elég lelkiismeretesen, s főkép elég tudatosan s elég szenvedélyesen életük és munkájuk számára. Holott az a tudat, hogy az elképzelhető legnagyobb emberi cél felé indultunk útnak, azért hogy „az embert átvezessük a szükségyszerűség birodalmából a szabadság birodalmába“, ez a tudat alapvetően meghatározza, hogy mit írunk s hogy hogyan írjuk. Ez a

tudat tehetségünket is alakítja, szabályozza, gyúrja, fejleszti, mert a tehetség az nem kalap, melyet az ember tetszése szerint feltesz, vagy levesz a fejéről. A tehetség együtt nő, vagy együtt sorvad velünk. Fiatal íróink munkáját egy egész ország tartja számon s a magyar irodalomnak még nem volt korszaka, amelyben annyi figyelemmel, s annyi szeretettel kísérték volna az író tollának minden percenését s amelyben olyan hálás, becsületes és fogékony olvasóközönség, maga a nép forgatta volna könyveinket. Felelősségünk annyival súlyosabb, amennyivel ma több olvasónk van. Epp ezért fiatal íróársaim ne vegyék zokon, ha a szeretet és várakozás szigorával vizsgálom munkájukat s igyekszem megkeresni elősorban azokat a mélyebben fekvő hibákat, melyeknek következményei magán a művön ütköznek ki. Az a meggyőződésem, hogy egy egész sor írói tévedésük épp abból a körülményből fakad, hogy nem tisztázták elég alaposan mesterségünk célját.

A hibák mind összefüggnek egymással. Ha mégis elősorban azokat említem, meg, amelyeket jobb kifejezés híján az emberi magatartás hibáinak nevezek, azért teszem, mert ezeknek tudunk a leggyorsabban a végére járni. Azért a leggyorsabban, mert a magyar író becsületére legyen mondva, mindig kevesen voltak s kevesen vannak ma is, akiknek az erkölcsi érzékük teljesen megromlott volna. Hogy mégis szóvá teszem, azért történik, mert ha általánosságban nem is marasztalhatjuk el magunkat erkölcsi bizonytalanságban, de azért sokunk magatartásában nem egy olyan lazaság van, amely alól egy nálam szigorúbb bíró, a saját lelkiismeretük nem mentené fel őket. Mint író mondom ezt az íróknak, mint kommunista az elvtársaimnak, ki más mondja meg nekik? A rossz példa ragadós, egynek a lábnyomába tízen tapadnak bele. Egy súlyos, hősi harc közepette élünk, alighogy felépültünk sebeinkből, az imperializmusnak máris egy újabb támadása fenyegeti hazánkat s ezért ma ízlésemet százszorososan sérti a kicsinyes botlás is, hibáink ma súlyosabbak, mint azelőtt bűneink voltak. Abban a korban, amikor magyarnak lenni dicsőség lehet, amikor az emberi történelem egyik leghősibb erőfeszítésében, a szocializmus megteremtésében vehetünk részt, amikor a Szovjetunióban az ötéves tervek már a kommunizmust építik, akkor százszorososan vigyázzunk arra, hogy semilyen fölt se essék munkánkon és életünkön. Ma sokkal bonyolultabb szálakkal vagyunk egymáshoz kötözve, mint a tőkés társadalmi rendben, cselekedeteinket egy 800 milliós közösség kérheti számon. A természetet átalakítjuk s önmagunkat ne tudnók fegyelmezni? Az író elősorban ne azzal törődjék, hogy ő maga, hanem hogy a műve boldoguljon! Ne a sikert nézze, hanem az eredményt! Ha tudja azt, hogy miért ír, s ezért minden erejét munkájára központosítja, akkor nem eshetik meg vele az, hogy irigyelni fogja a más sikereit. Az önérzet s a jólvégzett munkán érzett büszkeség egészséges emberi érzések, de nem azonosak az üres hiúsággal. Ez veszi rá az embert — sajnos, nem egy író is arra, hogy eszközökben nem válogatva taposson a siker felé. Minden jó neki erre a célra: íróársainak megrágalmazása, a más munkájának lecsepülése, a suba alatt terjesztett alattomos pletyka, a spicliszkedés, a nála nagyobbak vélt hatalomnak, minden hatalomnak szolgálai s nem meggyőződéses szolgálata. Idetartozik a klikk-szellem is, magyarul: a tehetségtelenek összetartása. Csoportok alakulnak, melyeknek tagjait nem a közös írói ízlés, a kölcsönös megbecsülés fűzi össze, hanem az a vágy, hogy egymástól könnyökölni tanuljanak. Minthogy a szerencse forgandó, ezek a csoportok az első mennydörgésre szétfutnak, s akik reggel még összeültek, azok estére már egymás bokájába marnak. Megszületett egy napjainkra nagyon jellemző, nevetéses és szánalmas új típus is: a meteorológus író. Ez állandóan az időjárást kutatja: hogy hol süt a nap és honnan fúj a szél? Jókedűen vagy rosszked-

vűen fogadta-e köszönését ez vagy az a politikus, akinek szava lehet az ő karrierje alakulásában s maga a politikus pillanatnyilag „jól áll-e“ vagy rosszul? Mit jelent az, hogy egy állami fogadásra meghívták ugyan, de nem az operai díszelőadásra, mit jelent az, ha egy bemutatóra őt sorral hátrább kapott helyet, mint az előző alkalommal? Mit jelent az, hogy a főszerkesztő egy másik íróval kezelt, őneki csak visszaköszönt, miért hozták ezúttal a cikkét a páros oldalon és nem a páratlanon? Mit jelent az, hogy a „szellemi és kulturális élet előkelőségeinek“ névsorából már megint kimaradt, bár ezzel szemben nyilatkozatot kértek tőle a Magyar Rádióba? Estéknént vizes borogatással a fején összead, kivon, szoroz, oszt, s végül egy altatóval vet véget tudományos kutató munkája kínjainak.

Kedves fiatal elvtársaim, barátaim, irodalmon kívüli eszközökkel lehet ideiglenes sikereket elérni, de hosszú távra semmi sem pótolja a tehetséget és a becsületet. Aki tízfélét bandzsít, ahelyett, hogy a munkájára nézne, az sohasem fog nagyot alkotni. Sem a törtetés, sem a félelem — egymásnak ikerestvérei — nem hoztak még létre nagy alkotást. Az az író, aki tudja, hogy „miért ír“, annak sem törtétnie, sem félnie nem kell. Az nem fog azon verejtékezni, hogy minden kis novellájába, versébe, cikkébe válogatás nélkül belepréselje Pártunk valamennyi jelszavát; az mindig tudni fogja, hogy népének mikor milyen olvasmányra van szüksége, tehát neki mikor mit kell írnia; kényszeredettséggel nélkül, mint a saját cipőjébe fog beletalálni azokba a témákba — s ha akár napi témákról van is szó — amelyekben az olvasói szükséglet s a maga közölnivalója találkozik; tehát nem fenyegeti a sematizmus veszélye. Az nem fog attól félni, hogy egy rossz kritika végetvet írói pályafutásának, annak lesz ereje igazságtalanságok kivédésére, vagy eltűrésére, de önbírálatra is, hibáinak nyugodt, megfontolt beismerésére. S annak türelme és ideje is lesz ahhoz, hogy megismerje és kiművelje tehetségét, megtanulja mesterségét.

A saját tehetségének az elégtelen ismerete egy további forrása azoknak a hibáknak, amelyek sok fiatal írónknak a munkáin kiütköznek. Nem szabad azt gondolnunk, hogy minden írói munkát egyformán el tudunk látni. A szöcskét nem lehet teherhordásra fogni, az elefántot nem magasugrásra. A jó novellista nem biztos, hogy tud regényt írni, a regényíró nem biztos, hogy újságcikkeket. Igyekezzünk tehetségünket alaposan megismerni, úgy hogy állandóan szembesítjük a valósággal s meglessük, hogy melyek az életnek azok az eseményei, melyekre a legérzékenyebben felel: dráma-, regény-, novella- vagy verstémára-e? Persze, megfelelő szakmai tapasztalatok híján ahhoz is körültekintő vizsgálatra van szükség, hogy megállapíthassuk, egy-egy élményünk milyen műfajba való. Nem szabad félni a kísérletezéstől s megijedni a balsikerektől. Sokat kell kísérleteznünk, a sikernek a balsiker a szülőanyja. Persze fiatal írónk ne gondolják, hogy ezeknek a kísérleteknek mind a nyilvánosság előtt kell lezajlaniuk. Sokat kell dolgozni! Nem tudom elégszer ismételni: rengeteget kell dolgozni! Ha már azt hittük, hogy sokat dolgoztunk, akkor másnap még egyszerűen kell dolgoznunk! Ez az első próbája az írói becsületnek. A tehetséget nem adják ingyen, rá kell dolgozni. Nincsen még egy foglalkozása a világnak, amelyben akár a legnagyobb tehetségnek is annyit kellene dolgoznia, mint a művészetben. Ne tévesszen meg senkít az, hogy könnyen ír; keressen egy nehezebb, méltóbb feladatot s meg fog döbenni azon, hogy mennyire akadozik a tolla. Minden jelentős író rengeteget dolgozott; először azért, hogy kiformalja a maga sajátos tehetségét, aztán, hogy kiszélesítse. Aki jó novellistának indul, abból egy idő múlva esetleg jó regény- vagy drámaíró is lehet, vagy megfordítva, de ennek első feltétele a szakadat-

lan munka. Ismerjük meg tehetségünk korlátait, toljuk szét őket, amennyire csak lehet, de ne lépünk ki mögülük, mert abból senkinek az égvilágon nem lesz haszna, legkevésbé az olvasónak. Nem azt mondom, hogy ha már valakinek van valamennyi képzettsége a szakmában, az ne végezhetne el egy sürgető napi feladatot, de vigyázzunk arra, hogy az ne váljék mindennapi feladattá. Aki a tehetségével huzamosabb időn át visszaél, az belerokkan; garadával hozhatnók a példákat a polgári társadalom gyakorlatából, amely tudatosan elnyomította az írókat azzal, hogy más munkára fogta őket, mint amilyenre valók. A mi szocialista társadalmunk nemesebb elvek szerint él az emberi munkaerővel, de ha történetesen itt vagy ott akadna szerkesztő, kiadó, lektor, aki csak a saját szükségletét nézve, bele akarná kényszeríteni az írókat a nem nekivaló munkába, akkor az íróknak legyen gerince ahhoz, hogy ellentálljon. Hamis hősiesség olyasmit vállalni, amihez nem értünk, egy rossz regényvel, vagy egy rossz cikkel gyarapítanók a már meglévő rossz regények, cikkek sorát. Az íróknak azon kell lennie, hogy elérje a maga legnagyobb lehetőségét; ne tűzze a mércét sohasem alacsonyabbra, de magasabbra sem. Írószövetségünknek 300-nál több tagja van, nem számítva számtalan fiatal író szerte az országban; ezektől sokféle munka telik. Mit tartott Gorkij erről a kérdésről? „A szovjet írók szövetsége 1500 íróat foglal magába” — mondta a szovjet írók első kongresszusán — „de azért ne gondoljuk, hogy rövidesen 1500 zseniális írónk lesz. Abrándozunk 50-ről. De hogy ne csapjuk be magunkat, számítsunk öt zseniálisat és 45 nagyon tehetségeset... Számszámra vannak költőink. Nagy költői tehetség viszont szerintem sokkal kevesebb. Kilo méternyi verset írnak. A versek felénekelnek, ha nem még nagyobb részének igen jelentéktelen a társadalmi értéke... Hasznosabb és jelentősebb volna” — mondja Gorkij ezekről a költőkről — „ha azon az úton haladnának, melyen Béranger haladt, a francia chanson-költők haladnak. Ezek minden politikai eseményre reagálnak“.

Kedves elvtársaim, barátaim, az író tehát ne legyen mohó, de ne is érje be kevesebbel, mint amennyire a tehetsége kötelezi. S legyen türelmes a tehetségével, ne parentálja el idő előtt! Vannak lassan fejlődő írók; én magam pld. negyven éves koromig alig írtam le egy jó sort. Negyvenéves koromban kezdtem csak megérteni a mesterségemet s megérteni a tehetségemet s úgy érzem, hogy újabb negyven évre volna szükségem, hogy meg tudjam írni a tőlem telő legjobb könyvemet. Sokat kell még dolgoznom, sokat kell még tanulnom.

A tehetséget táplálni kell, elvtársaim, barátaim, tudással és tapasztalattal. Most nem a mesterségbeli tudásról beszélek, arra később térek rá. Hogy mifajta sajátlagos tudásra van szüksége a tehetségnek, arra nem lehet általános érvényű útbaigazítást adni, mindegyik a maga sajátlagos szükségletei szerint válogatja ki a táplálékát. Szinte fölösleges megemlítenem — remélem fölösleges — hogy a világban való helyes tájékozódáshoz a marxizmus-leninizmus ismeretére olyan szükségünk van, mint a tudónak a levegőre, nélküle minden más tudás csak félkézzel segíthet rajtunk. De ezenfelül ne hanyagoljuk el személyes kíváncsiságunkat sem, amely esetleg valamilyen természettudomány, valamilyen más művészet, valamilyen más tudás megismerésére is ösztökél bennünket, persze mindig szem előtt tartva, hogy a mi mesterségünk egész embert kíván.

Elsősorban — legelsősorban — azonban az élet felé fordulunk agyunknak és minden érzékszervünknek kíváncsiságával! Elvtársaim, barátaim, a személyes tapasztalatot semmi sem pótolja. Akármilyen nagy tehetsége van is a művésznek, előbb-utóbb elsorvad, ha nem táplálja állandóan a való élet

anyagával. A fantázia, az intuíció nem arra való, hogy a magunk szakállára kitaláljuk „az életet“, hanem hogy kitöltsük az életről való tudásunk hézagait. Csak a széles, általános, bonyolult, az életet hajszálygökökkel át-megátfutó személyes tudás tesz bennünket képessé arra, hogy „kitaláljunk“, csak az jogosít fel arra, hogy írjunk. A lírikusra ez éppúgy áll, mint a prózaíróra, legfőképpen azzal a különbséggel, hogy ez utóbbinak részletesebb megfigyelésekkel, aprólékosabban kell az olvasó számára meggyőzővé tennie látomását. Egy nagy regény megírásához talán több tudásra van szükség, de nem több élettapasztalatra, mint egy nagy vers megírásához. Persze, a ma induló írótól nem kívánhatunk annyi személyes, a maga verejtéke árán megvásárolt tapasztalatot, mint egy hatvanéves embertől, de megkívánhatjuk tőle, hogy amiről ír, ahhoz értsen. Maradjon meg a fiatal író azokon a határokon belül, amelyek között az eddigi élettapasztalata mozgott, ne vállaljon — bárhogy csábítják rá lektorok, szerkesztők, kritikusok — hozzá nem illő feladatot. A munkás-sorból származó író csak akkor írjon értelmiségiokről és az értelmiségi fiatal író csak akkor munkásokról, amikor személyes tapasztalatai során már alaposan megismerte azt a réteget, csoportot, típust, amelyről írni akar. Nincs szánalmasabb dolog a világon, mint azok a mű-munkás-figurák, melyeket egyik-másik fiatal értelmiségi írónk kínlódott a világra, s amelyek annál veszélyesebbek az irodalomra, minél jobban sikerültek — látszatra. Olyanok, mintha igazi munkások volnának, pedig nem azok. Maholnap az a veszély fenyegeti irodalmunkat, hogy egykori népszínmű-parasztjaink mintájára, népszínmű-munkások fogják elárasztani, öntudatos leánykák, rendíthetetlen öregasszonyok, marcona, daloskedvű, örökké lelkes legények, akik bár nem tudnak magyarul, de káromkodni elfelejtettek s akik ugyan előírás-szerűen mindig elkövetnek egy-egy hibát, vagy a munkájukban, vagy a családi életükben, vagy a Párthoz való viszonyukban, de a hibát okvetlenül helyreütköztetik s a végén a közösség lelkes tapsai között megdicsőülnek. Ugy vannak ábrázolva, egy-egy reális vonás ravasz rákenésével, hogy messziről igazaknak látszanak, pedig csak kócbábúk.

Ahhoz, hogy írni tudjunk, ismernünk kell a valóságot, s csak ha már ismerjük, akkor kerülhet sor a másik nehéz feladatra, a valóság anyagának az alakítására. Gazdagítsuk az életünket, attól fog gazdagodni a munkánk. A legtöbb író gyermekkorának s fiatalságának az emlékéanyagából él holtáig, fiatal íróink ne mulasszák el a vissza nem térő alkalmat! Ifjúságuk a történelem egy olyan páratlan korszakára esik, melyben az emberi lélek lehetőségei ritka világossággal és plaszticitással mutatkoznak meg, a legalja gonosz-ságtól a legmagasabb hősiességig minden árnyalat. Ritka alkalom ez, mert pl. az én fiatalságomban a polgárság uralma alatt ugyan bőven lehetett találkozni a sötét indulatokkal, de csak elvéve, szerencsés esetben a lélek nagy lehetőségeivel, a nemességgel, az önfeláldozással, a tudatos hősiességgel, amelyek akkor a töke uralma alatt elsatnyultak, de ma mindenütt az országban kifejlődhetnek, s ki is fejlődnek.

Eltársaim, barátaim, járjuk az országot, ismerkedjünk meg vele! De ne a vendég, hanem a gazda módjára, aki számontartja azt, ami az övé. Inkább írjunk kevesebbet, de azt nagyobb felkészültséggel! Vegyünk példát a Szovjetunió íróiról, akik éveket töltenek egy kolhozban, egy gyárban, éveket dolgoznak egy könyvön. — Ketlinszkája, „Az ifjú város“ szerzője, öt évet fordított regényére, Galina Nikolajevna három évet töltött egy kolhozban, Katajev négy évet dolgozott „A szovjet hatalomért“ c. regényén. Tetézhetném a példákat, főleg, valamennyien ismerjük őket. Nincs veszélyesebb, mintha valaki túlkorán válik hivatásos íróvá. Ne féljünk, ez az ország nem szalad

ki a talpunk alól! Persze ehhez az is kellene, hogy hatáságaink, különféle közegeink is egyetértsek velünk. A napokban hallottam, hogy egyik legtehetségesebb írónőnknek három hónapi szabadságot akartak adni egy regény megírásához. Ezzel a módszerrel csak azt érzük el, hogy számtalan kiadhatatlan, vagy épp csak hogy kiadható könyv készül el, hatáságainknak s egyéb közegeinknek nem kicsiny, de nem jogos bosszúságára. Arról nem is szólva, hogy maga az író belerokkan, előbb a hajszolt munkába, aztán a vizeslepedőbe.

S ezzel elérkeztünk a valóság problémájához, a mai magyar művészet, de általában minden korok művészetének egyik legérzékenyebb s legtöbbet vitatott kérdéséhez. Abban már egyetértünk — minden kor egyetértett benne — hogy a valóságot ismernünk kell. De továbbmegyek: a mai magyar művészenemcsak ismernie, de szenvedélyesen szeretnie is kell az életet; csak ez a szeretet adhat neki erőt a valóság merész és alapos megismerésére. Aki nem szereti ezt a mi mai életünket, az tegye le a tollat! Akit nem érdekel Duna-pentele, vagy az Inotai erőmű, vagy egy úttörőnek a sajátos fejlődése a mai iskolában, vagy egy öregasszonynak a reakciója a tanácsválasztásokra, vagy egy paraszt viszonya a Szovjetunióhoz, egy orvosé a békéhez — mindez mint írói téma, melyen belül élet és halál minden kérdése megfordulhat — akit ezek s hasonló témák közül egy sem érdekelne, az nem érdemi meg, hogy tehetsége legyen.

De szeretheti-e a valóságot az, aki meghamisítja?

Elofvastam a fiatal írók nemrég megjelent antológiáját. Nem szándékom magukat a műveket megbírálni, ahhoz most nincs idő. Vannak az antológia szerzői között tehetségtelenek is, ezek előbb-utóbb maguktól át fognak hullani a rostán — kívánom nekik, hogy nagyobb lelki sérelem nélkül — s más szakma után fognak nézni. De a többé-kevésbé rátermetteknak s a jobbaknak a hibái oly veszedelmesen hasonlítanak egymásra, hogy nyilvánvaló: itt nem maga az egyes tehetség a ludas, hanem legtöbbjükénél az alapvetően hamis írói magatartás, ennek a hibái ütköznek ki munkáikon. Hamis a valóság-hoz való viszonyuk. Nemcsak az élet elégtelen ismerete, hanem elsősorban az eltökélt irodalmi szándék az, amely megrontja munkájukat. Egyetlen példát mondok, de még huszat sorolhatnék fel mellette.

Az antológia egyik novellájában két fiatal egyetemi hallgató össze akar házasodni, albérleti szobát keresnek. A lakásközvetítő irodák megszarolják őket, csupa használhatatlan címet kapnak. Az író végigvezet bennünket a kiadó szobákra; mondanom sem kell, hogy e szobák tulajdonosai mind szemenszedett ellenforradalmárok. Többnap kiállás után a völegény végülis megszánja az olvasót, a homlokára üt s elmegy a Kerületi Tanácshoz. Itt csak azért kell tíz percig várakoznia, hogy az író közben bemutatthasson nekünk egy lenyalt frizurájú ellenforradalmárt, aki a nagy nyilvánosság előtt olyan kijelentéseket tesz, hogy nem az Államvédelmi Hatóságnak, de a mentőknek kellene azonnal elszállítaniuk. Ezt azonban nem várja be, eltávozik, a völegény pedig benyit a tanácsstag irodájába. Egy egyszerű, kedves elvtársnő fogadja s megígéri neki, hogy három nap alatt elintézi ügyét. S valóban három nap múlva a jegyepár már meg is kapja, már be is költözhetik a főbérleti, szoba-konyhás, fürdőszobás ragyogó tiszta új lakásba.

Nem kell sok szót vesztegetnem annak a bebizonyítására, hogy ez a novella az első szótól az utolsóig hazugság. Budapest évi szaporulata 50.000 lélek, tehát évi 25.000 lakásra volna szükség, hogy minden új házaspár lakáshoz jusson, ezzel szemben az ideai terv úgy tudom kb. 10.000 lakás építését írja elő.

Ismétlem, ez egy különösen kirívó példája a valóság tudatos meghamisításának. Rendkívül bárdolatlan, tehát első látásra elárulja magát. Pesten tízezerrel keresnek lakást az emberek, aki véletlenül elolvashatná közülük ezt a novellát, megérteném, ha többé életében nem venne könyvet a kezébe. De ugyanennek a velejéig hamis írói magatartásnak a bűnjelei fedezhetők fel még számos fiatal írónk munkáin — s ezt nemcsak az antológia szerzőire értem. Ertsünk szót, nem az a baj, hogy alakítják a valóságot, hanem hogy meghamisítják. Meghamisítják az embereket, akikről írnak, az embereknek egymáshoz való viszonyát, az eseményeket, azt, ahogy a emberek az eseményekre felelnek — meghamisítják a mi egész gyönyörű hősi életünket egy izetlen, szagtalan, ostoba séma kedvéért. Mit szóljunk pld. a következő jelenethez? Egy három tonna súlyú öntvény megrepedt, a repedés hossza másfél méter. A munkások elhatározzák, hogy megpróbálják összehegeszteni. Négy hatalmas vasgerendára fektetik az öntvényt, tüzet gyujtanak alája. Mire a vas vörösré izzik, megkezdik a munkát. Az egyik hegesztő már 4—5 órája dolgozik megszakítás nélkül a „rettenetes forróságban”, ahogy a szerző mondja, már szédül, köhög, a lába remeg, már attól tart, hogy nem bírja tovább. S akkor ott fönn a magasban, a vasgerendán állva hátrafordul s azt mondja: „a mi hegesztőpisztolyunk lángja is az imperialista gyilkosok mellét égeti.”

Ez nem optimizmus kérdése, elvtársaim s barátaim! Az ilyen olvasmány a kutyának sem kell! Nem azért hoztam fel ezeket a példákat, hogy nevetségessé tegyem bizonyára jóindulatú fiatal szerzőiket, nem is azért, hogy az antológia szerkesztőjét tegyem nevetségessé, aki befogadta őket, hanem hogy mindenki számára érthetően s a lehető legvilágosabban megmutassam ennek az írói magatartásnak az alapvető hazugságát. Nem a fiatal írók szakmai ügyetlenségéről van itt szó; lehetne mindakét témát százzorta ügyesebben megírni — mint ahogy általában ügyesebben is írják meg —, akkor is hazugság marad!

Hol itt a baj? Ott, hogy íróink nem magából az életből bontják ki az optimista tendenciákat, hanem a saját eltökéltségükből. Rálátunk a valóságra olyasmit, ami nincs benne, ahelyett, hogy kiszednék belőle azt, ami benne van. A szocialista realizmus teljes félreértését tapasztalom náluk s ott — tisztelet a kivételnek —, ahol lektorizálják, bírálják, szerkesztik, javítják munkáikat, sőt gyakran ott is, ahol olvassák őket, s a félreértett s rosszul megemésztett irodalomelméletet követelik rajtuk. A napokban résztvettem egy könyvankéten. Egy fiatal elvtársnő, egy igen tiszteletreméltó testület tagja a következő felszólalással lepte meg a nagyobbára munkásokból álló közönséget: „csodálom, hogy az író (nem én voltam) úgy ábrázolta a gyűlést, hogy annak az elején a dolgozók nem tették meg lelkesen felajánlásaikat, csak a gyűlés végén. A mi dolgozóink mindig lelkesek.” A felszólalásra természetesen senkitem felelt, az emberek — sztahanovisták, élmunkások — épp csak egymásra néztek. Ez is egy kirívó példa, de ez is nyílegyenesen mutat a bajok közös forrására.

„A szocialista realizmus kötelessége és feladata” — mondja Fagyeyev — „hogy az élet igazi ábrázolását adja, nemcsak az élet felületének, hanem összetettségének, egész bonyolultságának ábrázolását.”

Vegyük sorba! Necsak az élet felületét ábrázoljuk! Ez az írói gyakorlatba áttéve mit jelent? Hogy ne csak azt írjuk meg, amit az emberek ünnepesty pillanatokban, taggyűléseken, munkafelajánlások alkalmával, a munkaverseny lázában stb. mondanak és tesznek, hanem azt is, amit melléje gondolnak és éreznek s ami nem mindig egyezik a szavaikkal és cselekedeteikkel.

Az élet bonyolultságának ábrázolása épp ez: az emberben rejlő mély ellentmondásoknak a játékát bemutatni. Vegyünk egy példát: egy öntudatlan, elmaradt munkásnak nincs kedve a munkaversenyben résztvenni, de a közhangulat nyomása alatt s mert pénzre van szüksége s mert szégyelne lemaradni a többiek mögött s mert látja otthon a DISZ-fia lelkesedését — aki megint csak száz különféle ok miatt lelkes — s mert nem akarja, hogy a műhelybizalmi tovább rágja a fülét, stb., stb. mégis csak résztvesz benne, esetleg el is nyeri a vándorzászlót. Bár az is meglehető, hogy alulmarad. Mennyivel érdekesebb mindkét esetnek a mélyenjáró ábrázolása, mintha csak a felületi tüneteket jegyeztük volna fel: résztvesz a versenyben s megnyeri. Mennyivel lelkesítőbb is! Mennyivel nagyobb nevelő hatása is van: az olvasó magára ismer benne. Ha az író a valósághoz tartja magát, akkor száz bukdácsoló s elbukó alak között mindig fog találni egy győztest. Holnap már kettőt, vagy hármat. Epp ez a mi optimizmusunk — nem egy mondva csinált optimizmus — hanem magának az életnek a hatalmas optimizmusa, amelyet az írónak a valóságból kell kibontania s nem önmagából, a maga sokkalta szegényesebb képzeiteiből. Egyre több a győztesünk, de ezt csak az tudja igazán, aki látja mellettük az elbukottakat, a habozókat, a kísérletezőket, a féligkészeket is. A szocialista realizmus dolga: megmutatni, milyen körülmények között s milyen akadályok ellenére jött létre a győzelem. Feladata: megmutatni ideiglenes vereségeinket is. Feladata: megmutatni álmainkat, melyek felé igyekszünk. Feladata: megmutatni forradalmi fejlődésünknek minden bonyolult vérmes szépségét. Feladata: az állandóan mozgó, fejlődő valóságból a fénybe emelni azt a típust, amely társadalmunk eszményképe felé halad. Mialatt e sorokat írom, ablakom előtt, a kertben feketerigók, cinkék, verebek füttyörésznek, maga a tavasz zajong a lombok közt. Arra gondolok, ha meg akarnám írni ezt a madártársadalmat, meg kellene írnom azt a madarat is, melynek nem hallom a füttyét, mert beteg, vagy valamilyen bánata van. Ez is a szocialista realizmus dolga.

Tisztelt elvtársaim, barátaim, ha helyesebb lesz fiatal íróinknak a valósághoz való viszonyuk, akkor mesterségüket is jobban fogják szeretni. Jobban fogják szeretni, azaz jobban fogják érteni. Szakmai tudást tulajdonképp kritikusainktól kellene tanulni; sajnos, azzal sem jutnánk messzire, vak vezetne világtalant. Nem szeretik eléggé a mesterségüket, ez a másik súlyos szemrehányás, melyet fiatal íróinknak teszek. Az ember nem hisz a szemének, olyan valószínűtlen könnyelműséggel s felelőtlenséggel bánik egyik-másik író a tollával; mondanom sem kell, hogy leginkább azok, akik a rájuk bízott nyersanyaggal, az élettel is mostohán bánnak. A hibák összefüggnek.

Nem térek ki itt sem a részletekre; mint ahogy beszédem elején említettem, ezúttal csak az írói magatartásban rejlő mélyebb hibákat kutatom, azokat, melyek a körtüneteket előidézik. Attól félek, hogy fiatal íróink egy része felületes. Felületes emberből azonban sohasem lesz jó művész; mint egy darab fa, a víz felszínén marad, nem tud leszállni a mélybe, de felemelkedni sem tud. Holott a mesterségbeli rész talán még több s főként még tudatosabb alaposítást követel meg, mint odakinn az életben a tapasztalatok megszerzése, amiben az ösztön is kezünkre jár. Hogy tudja a felületes ember élvezézní a valóság átalakításának nehéz munkáját? A tipikus jellem, a tipikus esemény, a tipikus helyzet megfogalmazását? A válogatást: hogy mi az igaz a valóságban s mi a töltelék? Mit kell elvetni, mit megtartani? Hol és hogy kell alakítani a valóságot, hogy önmagánál is igazabb legyen? Hogy teremtsük meg a nyersanyag kihordására legalkalmasabb művészi formát?

Különösen feltűnő írónk teljes érdektelensége a forma iránt. Ilja Erenburg „Az író és az élet” című kitűnő cikkében (Irodalmi Ujság, 1951. III 29.), melyet minden fiatal írónak, de lektorainknak és kritikusainknak is a figyelmébe ajánlok, a következőt írja erről a kérdésről:

„Azt hiszem, hogy a mi korszakunk még nem találta meg az új formát az új tartalom számára. Nem egyszer formalizmusnak nevezik a forma keresését. Véleményem szerint formalista a belsőleg értéktelen ember, aki tud beszélni, de akinek nincs mondanivalója. Az ilyen ember könnyedén átveheti a régi formát, képes rá, hogy excentrikusan kiesztelt új formákat vegyen fel, de mindkét esetben formalista marad. Vagyis másszóval: a formalizmus nem a forma iránti érdeklődés, hanem a tartalom hiánya.”

Ha megnézem fiatal írónk könyveit, megnézem az antológiát, főképp annak prózái részét, néha az az érzés fog el, hogy visszatértem gyermekkoromba s egy új Pósa bácsi új meséit nyomták a kezembe. Azzal a különbséggel, hogy az új bácsi nem tud magyarul, de nem is érdekli, hogy tudjon. Fiatal írónk egy részének nyelvi érdeklődése úgy látszik még odáig sem terjed, hogy egyszer-egyszer kézbe vennének egy magyar nyelvtant, vagy, uram bocsát belelapoznának egy Arany- vagy egy Vörösmarty-kötetbe. Nem tudnák azt, hogy nemcsak hogy „szépen kell írniok”, ahogy arra kritikusaink állandóan figyelmeztetik őket, — ez egyébként a kereskedelmi levelezőnek is kötelessége — hanem hogy nekik kell továbbfejleszteniök az irodalmi nyelvet? Hogy ők viszik tovább az irodalmi folytonosságot, ők lesznek felelősek ezért a korszakért?

Eltársaim, barátaim, élesen beszéltem. Bizonygassam, hogy nem az irígy öregség szólt belőlem, nem pozíciómát féltém a fiataloktól? Én büszke vagyok mesterségemre s nem restellem megvallani, hogy még ma is áhitat fog el, valahányszor leülök íróasztalomhoz, a mindennapi tíz-tizenkét órai munkához. Azt szeretném, ha ez a fajta ügyszeretet látszanék meg minden íróársaim munkáján s főképp azoknak a munkás- és parasztfiataloknak az írásain, akik ma népünk küldötteiként ülnek ebben a teremben s akiknek az a dolguk, hogy a saját új életüket, a nép új életét hozzák be az irodalomba. Csak az ő tollukból kerülhet ki ennek a korszaknak a hiteles ábrázolása. Az ő kezüket szeretném vezetni azzal, amit én tudok. S ezt ne csak képletesen értsék fiatal írónk, bátran forduljanak hozzám problémáikkal!

Örömmel jelentem, hogy az antológiában három tehetséges prózáirót találtam: Radics Józsefet, K. Nagy Józsefet, Kemény Györgyöt. A verset szeretem, de nem értek hozzá. Hadd említsek meg mégis egy igen komoly ígéretet, Eörsi Istvánt, akinek a nevével, talán mert csak egy verssel szerepel, egyetlenegy bírálatban sem találkoztam. Az antológia többi írója s költője közt is van tehetséges, jó munkát kívánok nekik.

Megjegyzéseimnek a végére értem. Csak a legfontosabból mondtam el a legfontosabbat. Mielőtt befejezném, egy egészen rövid személyes vallomást szeretnék tenni. Általában azt tartom, nincs rá szükség, hogy az író minden nyilvános szereplésénél letegye a politikai garast. De ma, amikor a magyar írók a felszabadulás óta először gyűlnek össze az ország színe előtt, szükségét érzem annak, hogy mint az egyik legidősebb kommunista író, elmondjam a következőt: 32 éve vagyok kommunista, soha nem bántam meg egy percig sem, s ma büszke vagyok arra, hogy a Párt tagja lehetek. 32 évvel ezelőtt írtam „Mama Oroszország” címen első versemet a Szovjetunióhoz s ma büszke vagyok arra, hogy a táborához tartozhatom. A Szovjetuniónak köszönhetem, hogy ma író lehetek, neki köszönhetem, hogy életben vagyok.

Három nap múlva, május 2-án, lesz kerekén 32 éve, hogy itt, az Új Városháza nagytermében, ahol most mi írók gyülesezünk, összeült Nagybudapest első Munkás- és Katonatanácsa, az úgynevezett 500-as tanács s a fenyegető külföldi invázió ellen elrendelte a magyar proletariátus általános mozgósítását. Egyhangúan elhatározottat, hogy az utolsó puskagolyóig megvédjük a magyar proletárdiktatúrát.

Tisztelt kongresszus, csak annyit mondok: nekünk is van mit védenünk!

KARINTHY FERENC

felszólalása

Nyelvünk tisztaságáról szeretnék beszélni, Tisztelt Kongresszus. „Melyik nyelvnek is lehetne több édessége, méltósága, mélysége és könnyű kimondása, mint a magyarnak. Kivált poétaságra, régi történetek elbeszélésére, dicséző beszédre egy nyelv sem haladja meg. Olvasd meg az embernek próbáját Telemachust, Agist, Lukámist, fogadom nem fogod benne a magyar nyelvnek sem szűk voltát, sem sundaságát, sem csekélységét észrevenni.“

Csaknem kétévszázaddal ezelőtt írta e szavakat Besseney György. Azóta a magyar nyelv sokat gazdagodott, csiszolódott, nem utolsó sorban a Besse-nyeyhez hasonló magyar írók fáradozásai eredményeként. Dolgozó népünk, amely úr lett e hazában, a földeken, a vizeken, a hegyeken, a völgyeken, úr az üze- meken, a föld alatt, a bányákon, és a föld felett a kék levegőben, népünk örököse, őrzője és továbbfejlesztője drága kincsünknek, édes anyanyelvünknek is, szókészletének, amely történetünk két évezredéről mond vallomást, nyelvtanának, amely az emberi gondolkodás hosszú elvonatkoztató munkájának eredménye.

A nyelv — írja Sztálin — szerszám, eszköz, amelynek segítségével az emberek egymással érintkeznek. Arra kell törekednünk, hogy ezt a szerszámot tisztán tartsuk, mert csak így használhatjuk pontosan, eredménnyel arra, hogy a tiszta világos gondolat tiszta s világos nyelven szólaljon meg.

Különösen nekünk íróknak kell erre törekednünk, hiszen a mi munkánk legfőbb eszköze épen a nyelv. Tudták ezt elődeink, a régi magyar írók is. Harcuk a nemzeti irodalomért és a magyar nyelvért szétválaszthatatlan. Szétválaszthatatlan, már az első magyar költőknél, például Szilveszter Jánosnál, aki író, nyelvtudós, pedagógus és aki így vall a nyelvről: „Az szólásnak módját is minden nyelvben jól meg kell érteni és akképpen kell szólani, mint minden nyelvnek szokása vagyon.“ Szenci Molnár Albert, a nagyszerű költő és műfordító, zoltárai előtt egész kis nyelvészeti értekezést közöl műhelyproblémáiról, Geleji Katonát pedig már szókincsünk eredete is érdekli: „A magyar nyelvnek, noha kiváltképen való, szavak és a több nyelvektől különböző tulajdonsága és eredetű mindazonáltal a zsidóból, görögből, németből, tótból etc. sok szók ögyeledtek közje.“

A magyar írók minden időben gyűjtötték, feljegyezték a nép mondásait, hogy felhasználhassák írásaikban. Baranyai Decsi János, Faludi Ferenc, Csokonai, aki nem egyszer valóságos szerelmi vallomást intéz drága anyanyelvéhez: „Megelégedve s ezer gyönyörűségek között repkedett a te harmóniás szavadon az én fiatal Muzsám, mint egy most született pillangó a rózsák és tulipánok hímzett virágain.“

Kazinczynak, Kölcseynek, majd Aranyak a nyelv tisztaságáért, fejlesztéséért vívott hosszú harca annyira ismert, hogy nem szükséges róla bőven szólni. Kölcseyék nyelvújító munkája, amint ezt Révai József megmutatta, poli-